

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava

Stav plnenia Národného akčného plánu v prevencii obezity na roky 2015 – 2025
– stav podpory zdravého prostredia v materských školách ako prevencie obezity
v školskom roku 2018/2019 v SR

Počas komplexnej inšpekcie v **159 materských školách (MŠ)** bola venovaná zvýšená pozornosť *stavu podpory zdravého prostredia ako prevencie obezity*. Hodnotenie bolo orientované nie len na zapracovanie tém zdravej výživy a zdravého životného štýlu do školského vzdelávacieho programu (ŠkVP) alebo inej dokumentácie školy, ale najmä na kvalitu zabezpečenia a realizácie zdraviu prospešných činností.

Zdrojom informácií boli Informačný *dotazník* pre riaditeľa MŠ, *rozhovor* s pedagogickými zamestnancami vrátane vedúcich metodického združenia, príslušná *dokumentácia* vrátane zápisníc z rokovania poradných orgánov riaditeľa (PO) a *projekty* škôl, fyzická *obhliadka priestorov* školy, *školský vzdelávací program (ŠkVP)* a *zistenia z hospitácií* v **489** triedach.

Pedagogickí zamestnanci MŠ boli oboznámení s Národným akčným plánom v prevencii obezity na roky 2015 – 2025 (NAPPO). *Denné poriadky* umožňovali rôznorodú celoročnú pohybovú aktivitu detí v rôznych prostrediach (97 %) a mali pevne stanovené časy činností súvisiacich so životosprávou (99 %). Denný poriadok s pevne stanoveným časom pre všetky formy denných činností obmedzoval v 1 MŠ¹ vyvážené striedanie rôznorodých pohybových aktivít, počas výkonu školskej inšpekcie realizovaný pobyt vonku trval len 35 minút.

Väčšina škôl (83 %) mala zapracované miestne *špecifiká vzhľadom na plnenie zámerov NAPPO* predovšetkým vo vlastných cieľoch výchovy a vzdelávania (V a V), ktoré sú súčasťou ŠkVP, prípadne v inej dokumentácii. Pozornosť venovali propagovaniu a zapájaniu sa do aktivít súvisiacich so zdravým životným štýlom, starostlivosťou o zdravie, zdravším školským prostredím, s vhodnou voľbou potravín pre deti a vyváženým spôsobom ich stravovania, s podporou fyzickej aktivity detí s využitím ich prirodzenej túžby po pohybe, s ochranou životného prostredia, fauny a flóry. Na nadobúdanie základných hygienických návykov deťmi, zdravotnú osvetu i individuálne poradenstvo sa zamerali učitelia väčšiny MŠ, v ktorých boli vzdelávané deti z marginalizovanej rómskej komunity, v 2 MŠ² nadväznosti na NP PRIM (Projekt Inklúzie v materských školách). Ojedinele MŠ³ nepremietli do učebných osnov požiadavky na výkon vychádzajúce z niektorých výkonových štandardov.

Učitelia rozvíjali svoje profesijné kompetencie v oblasti NAPPO zväčša *sebavzdelávaním* (82 %), sporadicky kontinuálnym vzdelávaním (12 %). Zdôvodňovali nezáujem o kontinuálne vzdelávanie v sledovanej oblasti slabou ponukou programov alebo ich finančnou náročnosťou u súkromných poskytovateľov vzdelávania. Riaditelia v dotazníku a v rozhovore uviedli, že počas rokovaní PO venovali pozornosť *internému vzdelávaniu* v oblasti NAPPO a vzdelávacej oblasti Zdravie a pohyb (55 %), vzájomnému odovzdávaniu si skúseností učiteľov z realizácie zdravotných cvičení a vzdelávacích aktivít s telovýchovným zameraním. Z rozhovorov s učiteľmi i zo zápisníc z rokovania PO vyplývalo, že podstatné v rokovaní PO spočívalo v organizačnom zabezpečení jednotlivých aktivít školy.

Výchovno-vzdelávacia činnosť (VVČ) v oblasti NAPPO bola v MŠ podporovaná (95 %) zapojením sa do rôznych *programov, kampaní, projektov* či *tematických týždňov* (tabuľka č.

¹ MŠ, Abrahámovce 26

² MŠ, Vaľkovňa 78; MŠ, Telgárt 154

³ MŠ, Obchodná 1, Stará Halič; MŠ, Ostrý Grúň 187; MŠ s VJM, Šíd 242 – Magyar Nevelési Nyelvű Óvoda Gömörsíd; MŠ, Ladomerská Vieska 86

1). *Odbornú garanciu*⁴ pri ich uskutočňovaní využívali školy minimálne (31 %). Niektoré MŠ zamerali interné aktivity na starostlivosť o ústnu hygienu, na tiflopedický, surdopedický, logopedický alebo ortopedický skrining, na zdravú výživu, na podporovanie rozvíjania pohybových schopností detí a prevencie obezity aj športovými aktivitami v prírode. O získanie osmotického filtra na vodu sa prostredníctvom projektu usilovala 1 MŠ⁵.

Tabuľka č. 1 *Podpora výchovno-vzdelávacej a osvetovej činnosti v materských školách*

Programy	Počet MŠ	%	Kampane	Počet MŠ	%
Školské mlieko	82	52	Odstráň obezitu	36	23
Školské ovocie	120	75	Iné ⁶	3	2
Iné	9	6	Tematické týždne	Počet MŠ	%
Projekty	Počet MŠ	%	Svetový deň výživy	95	60
Hovorme o jedle	25	16	Svetový deň zdravia	100	63
Zdravie a bezpečnosť v školách	42	26	Svetový deň mlieka	89	56
Iné, napr. interné a iné projekty ⁷	22	14	Iné ⁸	41	26

Materské školy spolupracovali najmä s inými školami pri pohybovo-športových a dopravných aktivitách zameraných na pohybovú výkonnosť, telesnú zdatnosť a psychickú odolnosť detí. Učítelia s deťmi realizovali *sezónne pohybové aktivity* (79 %), napr. sánkovanie, turistika, kolobežkovanie a bicyklovanie, v menšej miere vzhľadom na možnosti MŠ športový výcvik, kurz alebo saunovanie či školu v prírode (tabuľka č. 2). Zapájanie detí do akýchkoľvek sezónnych aktivít absentovalo v 4 MŠ⁹, čo malo negatívny dopad na zabezpečovanie ich aktívneho pohybu.

Tabuľka č. 2 *Aktivity súvisiace s výchovou a vzdelávaním v materských školách*

Výcviky/kurzy	Počet MŠ	%	Aktivity	Počet MŠ	%
Predplavecký výcvik	57	36	Saunovanie	12	8
Kurz korčuľovania	22	14	Sezónne pohybové aktivity	126	79
Kurz lyžovania	9	6	Iné ¹⁰	7	4

Priestory MŠ boli využívané počas prevádzky na pohybové a športové aktivity (85 %), na plnenie činností súvisiacich s NAPPO (16 %) a na krúžkovú činnosť (23 %), ktorá bola, okrem 1 MŠ¹¹, plánovaná a realizovaná s informovaným súhlasom zákonného zástupcu. Psychohygienické potreby a právo detí na prístup k vzdelaniu a na odpočinok boli ojedinele ignorované realizovaním krúžku dopoludnia alebo v čase odpočinku. V niektorých MŠ veľkosťou stiesnený interiér obmedzoval efektívny pohybový výkon detí.

Podľa informačného dotazníka pre riaditeľa mali MŠ primerané spektrum a množstvo *telovýchovného náradia* (73 %) a *náčinia* (80 %). Niektoré MŠ mali *samostatnú telocvičňu* (19 %), učítelia niektorých MŠ využívali s deťmi *telocvičňu inej školy* (22 %) a 2 MŠ¹² mali bazén. Učítelia v rozhovore uviedli, že zdravotné cvičenia uskutočňovali zväčša v triede,

⁴ občianske združenie, zložky záchranného integrovaného systému, športový klub, pediater, dentálna sestra, Červený kríž, lesná správa; LF UK; atď.

⁵ SMŠ, Ťahanovské riadky 23, Košice

⁶ napr. Chceme dýchať čistý vzduch; Prvý krok života bez drog

⁷ Hravé rúčky, hravé nôžky; Naučme piť deti čistú vodu; Zeleninkové šialenstvo; Zemiakový deň; Alarm dental; Dajme spolu gól atď.

⁸ Európsky deň športu; Deň Zeme; Deň vody; V zdravom tele zdravý duch; Bezpečne na bicykli atď.

⁹ MŠ, Abrahámovce 26; ZŠ s MŠ, Udavské 80; MŠ, Bertotovce 174; MŠ, Vyšná Šebastová 156

¹⁰ škola v prírode, rodičov s deťmi

¹¹ SMŠ, Jiskrova 3, Košice

¹² SMŠ, Ťahanovské riadky 23, Košice; MŠ, Plevník – Drienové 255

sporadicky aj na školskom dvore, v 3 školách¹³ mali na tento účel upravenú miestnosť vybavenú rozmanitými telovýchovnými pomôckami. Prostredníctvom NP MRK II získali 2 MŠ¹⁴ pomôcky pre telovýchovné aktivity s deťmi. Na rozvíjanie pohybových spôsobilostí detí mali MŠ adekvátne prispôsobený *školský areál* (82 %) a využívané bolo aj *okolité prostredie* škôl (tabuľka č. 3).

Tabuľka č. 3 *Využívanie okolitého prostredia MŠ na rozvíjanie pohybových spôsobilostí detí*

<i>Prostredie</i>	<i>Počet MŠ</i>	<i>%</i>	<i>Prostredie</i>	<i>Počet MŠ</i>	<i>%</i>
Blízke prírodné prostredie	155	97	Školské športové plochy	97	61
Obecné športové plochy	127	78	Iné ¹⁵	68	43

Školské areály mali spevnené a trávnaté plochy, terasy, pieskoviská, rôznorodé a zväčša certifikované hrové atrakcie a zostavy, napr. trampolíny, preliezačky. Ojedinele boli ich súčasťou dopravné, futbalové a multifunkčné ihrisko, altánok, rehabilitačný chodník, sprchy, pitné fontánky¹⁶ alebo záhony s bylinkami a kvetmi, o ktoré sa deti starali. Chýbajúce vybavenie školských areálov hrovými atrakciami niektorí riaditelia odôvodnili denným devastovaním vandalmi, čo učitelia kompenzovali prenosnými preliezačkami, lavičkami, kĺzačkami, závesnými hojdačkami, domčekmi na oddych, dopravnými značkami a pod. Vzhľadom na neadekvátne vybavenie alebo nevyhovujúci stav niektorých školských areálov, ktoré neumožňovali plnohodnotné pohybové realizovanie sa detí, riaditelia MŠ v spolupráci so zriaďovateľom plánovali ich revitalizovanie a modernizovanie.

Riaditelia v dotazníku uviedli, že učitelia s deťmi realizovali *zdravotné cvičenie* každý deň. Niektorí učitelia v rozhovore spomenuli, že uskutočňovali zdravotné cvičenie aj 2-krát denne. Učitelia prezentovali, že rešpektovali pri organizácii zdravotného cvičenia motorickú, výkonovú úroveň a momentálne dispozície detí, menej priestorové a materiálne podmienky. Ponúkali deťom prevažne štandardné telovýchovné náčinie ale aj plyšové hračky, prírodniny, rôznorodé makety z papiera. Najčastejšie v rámci rozhriatia využívali aktivity zamerané na podporovanie základných lokomócií detí a motivačné riekanky či piesne, menej jednoduché hry. Preferovali frontálnu formu s individuálnym prístupom, druhorodo cvičenie v kruhu, ojedinele cvičenie na stanovištiach. Uviedli, že uskutočňujú zdravotné cvičenie 10 až 15 minút, s päť – až šesťročnými deťmi 20 až 30 minút. Uplatňovali cvičenia na podporu správneho držania tela, v menšej miere dýchacie, naťahovacie a kompenzačné cvičenia. Jednotlivé cviky vzhľadom na vekovú kategóriu detí opakovali 3 až 5 alebo 4 až 6-krát. V čase školskej inšpekcie nebolo uskutočnené zdravotné cvičenie v 1 MŠ¹⁷.

Vzdelávacia aktivita s telovýchovným zameraním bola podľa dotazníka pre riaditeľa MŠ uskutočňovaná v rôznej frekvencii, pravidelne 4-krát v mesiaci (70 %), ojedinele 3 alebo 2-krát (9 %) a 1-krát v mesiaci (7 %), v 1 MŠ¹⁸ viac ako 4-krát v mesiaci. *Pobyt vonku* bol realizovaný 1-krát (38 %) i 2-krát (40 %) denne vzhľadom na poveternostné podmienky v rozdielnej časovej dĺžke, napr. 1 hodina (12 %), 1,5 hodiny (53 %), 2 hodiny (23 %), 2,5 hodiny (5 %), 3 hodiny (2 %). Niektorí učitelia v rozhovore uviedli, že uskutočňovali

¹³ SMŠ, Jiskrová 3, Košice; MŠ, Krásnohorská Dlhá Lúka 2; ZŠ s MŠ – Alapiskola és Óvoda, Lipová 115, Krásnohorské Podhradie – Krasznahorkaváralja

¹⁴ MŠ, Rankovce 19; MŠ, Arnutovce 11 (napr. rehabilitačná zostava, rotoped, stacionárny bicykel, bežiaci pás, žinenky, basketbalový kôš, zdravotný chodník, fit lopty, kruhy, overbaly, tunely, prekážky, kužele, šatky, masážne loptičky, laná, lopaty na kĺzanie)

¹⁵ športovo-zábavný areál, obecný alebo mestský park

¹⁶ SMŠ Galileo School, Dudvážska 6, Bratislava; ZŠ s MŠ, Vývojová 228, Bratislava

¹⁷ ZŠ s MŠ, Chochoľná – Velčice 313

¹⁸ MŠ, Kysucký Lieskovec 309

VVČ vonku, okrem času najsilnejšieho slnečného žiarenia, s dôsledným zabezpečením prístupu detí k nápojom.

Inšpekčné zistenia nie vždy korešpondovali s tvrdeniami pedagogických zamestnancov (dotazník, rozhovor). Týkali sa najmä neakceptovania metodických odporúčaní súvisiacich s rozvíjaním pohybových spôsobilostí, nezohľadňovania individuality detí, ich vzdelávacích potrieb a momentálnych dispozícií, čo negatívne ovplyvnilo ich výkon.

Zriadenú školskú jedáleň malo 117 (74 %) a výdajnú školskú jedáleň 42 škôl (26 %), z toho 7 škôl, ktoré mali elokované pracovisko, malo školskú jedáleň a výdajnú školskú jedáleň. V 5¹⁹ prípadoch bola do výdajných školských jedální dovážaná strava zo stravovacích zariadení, ktoré neboli súčasťou príslušných MŠ. So súhlasom RÚVZ bola dovážaná celodenná strava deťom 3 MŠ²⁰ zo stravovacieho zariadenia a deťom 1 MŠ²¹ z inej MŠ. V ďalšej MŠ²² dovážaný obed, desiata a olovrant boli pripravované a servírované nepedagogickým zamestnancom školy. Deti mali *voľný prístup k nápojom* (96 %) v triedach i na školskom dvore (tabuľka č. 4). Najčastejšie im bola poskytovaná *čistá voda* (95 %). V 6 MŠ²³ mali deti obmedzený prístup k nápojom, ktoré dostávali na požiadanie či na pokyn učiteľky, alebo boli nápoje len súčasťou jedálneho lístka.

Tabuľka č. 4

Voľne prístupné nápoje deťom materských škôl

<i>Nápoje</i>	<i>Počet MŠ</i>	<i>%</i>	<i>Nápoje</i>	<i>Počet MŠ</i>	<i>%</i>
Čistá voda	151	95	Sladené nápoje	6	4
Nesladené čaje	88	55	Iné ²⁴	23	14

Pedagogickí zamestnanci MŠ a zamestnanci zariadení školského stravovania vytvárali vhodné podmienky pre nadobúdanie *kultúrnej praxe stolovania* deťmi. Zákonní zástupcovia participovali na vhodnom stravovaní ich detí (75 %) napr. pripomenovaním jedálneho lístka, získaním informácie o zásadách zdravého stravovania prostredníctvom prednášky, ochutnávky alternatívnych jedál či nátierok i obmedzením konzumácie sladkostí a pitia sladených nápojov. *Alternatívnu stravu* pre deti, ktorých zdravotný stav si to vyžadoval (intolerancia na potravinové zložky, napr. lepok, mliečny cukor, vaječný bielok), zabezpečovali v 32 (20 %) MŠ, z toho niektoré MŠ akceptovali požiadavku zákonných zástupcov týkajúcu sa vegetariánskej stravy. V odôvodnených prípadoch bolo deťom umožnené v zmysle pravidiel školského a prevádzkového poriadku donášanie desiatej, olovrantu či obeda.

Deti primerane dodržiavali všeobecne zaužívané kultúrno-spoločenské a bezpečnostné pravidlá, vzájomne spolupracovali (74 %). Vyjadrovali svoje názory a prezentovali skúsenosti súvisiace so zdravým životným štýlom a ochranou prostredia (70 %). Vedeli pomenovať napr. časti tela i niektorých vnútorných orgánov, zvieratá, niektoré stromy, kvety a opísať niektoré

¹⁹ SMŠ, Sečovská 3, Bratislava; MŠ, Koniarkova 9, Bratislava SMŠ, Narcisová 4, Košice; SMŠ, Ťahanovské riadky 23, Košice; Súkromná MŠ, Jiskrova 3, Košice

²⁰ SMŠ, Sečovská 3, Bratislava; MŠ, Koniarkova 9, Bratislava; SMŠ, Narcisová 4, Košice

²¹ SMŠ, Ťahanovské riadky 23, Košice

²² SMŠ, Jiskrova 3, Košice (upozornenie RÚVZ sa týkalo dovozu obedov z reštaurácie, prípravy a servírovania desiatej, olovrantu nepedagogickým zamestnancom, priestorov školy, ktoré neboli prispôbené potrebám detí predškolského veku, neaktuálneho prevádzkového poriadku, nepredloženia rozhodnutia o schválení a o uvedení priestorov školy do prevádzky)

²³ MŠ, Hincovce 28; ZŠ s MŠ – Alapiskola és Óvoda, Lipová 115, Krásnohorské Podhradie – Krasznahorkaváralja; SMŠ, Jiskrova 3, Košice; MŠ, Rumanova 4, Košice; MŠ, Oštepová 1, Košice; ZŠ s MŠ, Berzehorská 154, Brzotín

²⁴ detské stolové vody, ovocné šťavy; voda so sirupom atď.

športy (futbal, hokej, lyžovanie, plávanie, korčuľovanie) alebo uviesť príklady nebezpečenstva zdravia osôb či ohrozenia fauny a flóry. V rámci ich možností zvládali činnosti súvisiace so sebaobsluhou včítane kultúrnej praxe stolovania a osobnej hygieny (89 %). Primerane zaujali základné postoje, polohy a ovládali techniku vykonávania základných lokomočných pohybov (78 %). Aktívne sa zapájali do rôznorodých pohybových činností a náležite uplatňovali schopnosti a zručnosti v rôznom prostredí (87 %) v teplotne priaznivých i chladnejších mesiacoch. Adekvátne reagovali na pokyny, zvukové a vizuálne signály, telovýchovnú terminológiu a pohybový vzor učiteľa i dieťaťa. Ojedinele boli nevhodne iniciované k pohybovému výkonu ihneď po desiatej či olovrante alebo neprimerane zrealizovali požadovaný pohybový úkon.

Záver

Materské školy mali prevažne v *školskom vzdelávacom programe* alebo príslušnej *dokumentácii* zapracované úlohy a aktivity vyplývajúce z NAPPO, ktoré aj následne realizovali. Pedagogickí zamestnanci nadobúdali skúsenosti súvisiace s plnením týchto úloh *sebavzdelávaním* sa (82 %), *interným vzdelávaním* v rámci poradných orgánov riaditeľa (55 %) a sporadicky *kontinuálnym vzdelávaním* (12 %).

Do aktivít súvisiacich s NAPPO sa MŠ vzhľadom na vlastné špecifiká a možnosti *zapájali* v rôznej frekvencii. Z ich pomerne obsiahlej ponuky preferovali najmä *program Školské ovocie, tematický týždeň Svetový deň zdravia a kampaň Odstráň obezitu*. Pedagogickí zamestnanci pri ich realizovaní *spolupracovali* so zákonnými zástupcami, s učiteľmi iných škôl alebo podľa potreby s ich *odbornými garantmi*.

Denné poriadky jednotlivých tried s pevne stanoveným časom činností súvisiacich so životosprávou vytvárali predpoklad rôznorodého pohybového realizovania sa detí vrátane uskutočňovania *sezónnych pohybových aktivít*.

Na rozvíjanie pohybových spôsobilostí detí využívali *vlastnú telocvičňu MŠ, telocvičňu inej školy, okolité prírodné prostredie* alebo *obecné športoviská*.

Zdravotné cvičenie uskutočňovali zväčša 1-krát denne a vzhľadom na vekovú kategóriu detí v primeranom časovom rozpätí, akceptovali najmä výkonovú úroveň detí. Uprednostňovali frontálnu formu s individuálnym prístupom s podporovaním uplatnenia základných lokomócií a cvikov na správne držanie tela. Deti adekvátne *reagovali* na pokyny, signály, telovýchovnú terminológiu a pohybový vzor učiteľa. Ojedinele dostatočne a správne nezrealizovali požadovaný pohyb, úkon a nesplnili úlohu, často z dôvodu neadekvátneho konania a požiadaviek učiteľov. Ak mali vytvorený priestor *hodnotili* vlastné alebo spoluhráčové výkony. *Zlepšenie si vyžaduje najmä priestorové a materiálne zabezpečenie cvičenia, zaraďovanie natáhovacích, kompenzačných a adekvátnych dýchacích cvičení*.

Z dotazníka pre riaditeľa MŠ a z rozhovor s učiteľmi vyplývalo, že pohybové spôsobilosti detí boli cielene rozvíjané aj počas *vzdelávacej aktivity s telovýchovným zameraním a pobytu vonku*, ktoré uskutočňovali v rôznej frekvencii a *časovej dĺžke*. Počas výkonu školskej inšpekcie učiteľa nie vždy akceptovali metodické odporúčania na rozvoj pohybových spôsobilostí detí.

Pedagogickí zamestnanci so zamestnancami zariadení školského stravovania napomáhali deťom k nadobudaniu správnych stravovacích návykov a spoločenského bontónu pri stolovaní. Deti mali *voľný prístup k nápojom*. Zariadenia školského stravovania zabezpečovali adekvátnu stravu deťom, ktorým bola diagnostikovaná intolerancia na lepok, mliečny cukor a vaječný bielok. *Školská jedáleň* bola zriadená v 117 (74 %) a *výdajná školská jedáleň* v 42 kontrolovaných MŠ (26 %). V 7 školách, ktoré mali elokované pracovisko, mali obidve zariadenia školského stravovania. Deťom 4 MŠ bola dovážaná celodenná strava so súhlasom príslušného regionálneho úradu verejného zdravotníctva.

Deti zvládali *sebaobsluhu* vrátane osobnej hygieny a dodržiavania kultúrnej praxe stolovania.

Na základe uvedených zistení možno konštatovať, že stav v oblasti formovania zdravých životných návykov detí v MŠ je vcelku uspokojivý.

Inšpekčné zistenia v oblasti podpory zdravého prostredia v MŠ ako prevencie obezity boli porovnateľné vo všetkých ukazovateľoch s inšpekčnými zisteniami v predchádzajúcom školskom roku.

Odporúčania a podnety

Riaditeľom

- inovovať v spolupráci so zriaďovateľom materiálno-technické vybavenie materských škôl a podporovať vzdelávanie sa učiteľov aj s dôrazom na napĺňanie zámerov NAPPO
- kontrolovať a hodnotiť systematicky a adresne vyučovacie postupy učiteľov s dôrazom na dodržiavanie metodických odporúčaní, ktoré súvisia s rozvíjaním pohybových spôsobilostí detí

Zriaďovateľom

- napomáhať v spolupráci s riaditeľom školy k napĺňaniu zámerov NAPPO aktualizovaním materiálno-technického vybavenia interiéru a exteriéru materských škôl a tiež umožňovaním rozširovania profesijných kompetencií pedagogických zamestnancov

Metodicko-pedagogickému centru

- rozšíriť ponuku vzdelávania o akreditovaný program zameraný na podporu zdravého životného štýlu a zdravého prostredia v materských školách ako prevencie obezity